

De belastingdruk in Nederland behoort tot de allerswaarste ter wereld. Nu andere landen tot aanpassing en daarmee tot lastenverlichting zijn overgegaan, bestaat er een toenemende ongerustheid of ook niet in Nederland op dit terrein wat moet gebeuren. Het gevaar bestaat anders dat de Nederlandse economie grote schade zal lopen.

Financiële perikelen van Friesland ten tijde van de Republiek:

Een zwaarbelaste provincie

In dat kader is in september 1985 de commissie-Oort geïnstalleerd, die over aanpassing en wijziging van ons belastingstelsel een advies heeft uitgebracht. Helaas verloopt de opvolging van de adviezen traag. Maar daarover in een ander nummer van "KvKontekst" meer.

De zorg over de hoogte van de belastingen en hun wurgende greep op onze economie heeft de Nederlander vaker in de historie beziggehouden. In de tweede helft van de 18e eeuw trad er in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden na de Gouden Eeuw een economische stagnatie op. De Nederlanders uit die tijd schreven die teruggang vooral toe aan de belastingen in ons land. De belastingen tastten onze concurrentiepositie aan en deden veel bedrijfsactiviteiten uitwijken naar het buitenland. Met de kennis van nu weten wij, dat er in die tijd meer factoren verantwoordelijk waren voor onze economische ondergang, zoals de concurrentie van Engeland en het mercantilisme in Frankrijk. Maar het weeklaag van onze voorouders was niet zonder grond. Ook naar onze maatstaven was de achttiende eeuw geen belastingparadijs, al zijn wij nu nog erger gewend.

eigen belastingstelsels

De Republiek der Zeven Vere-

nigde Nederlanden bestond in de 18e eeuw uit zeven onafhankelijke staatjes met een eigen belastingstelsel en met een eigen rechtstelsel. Alleen op het gebied van buitenlandse zaken en defensie werd samengewerkt en werden gezamenlijke uitgaven gedaan (de zgn. Generaliteitslasten). De Raad van State was belast met het beheer van de gezamenlijke financiën. Dit orgaan werd daartoe bijgestaan door een thesauriergeneraal en een ontvanger-generaal. De Raad van State stelde ieder jaar een begroting op van uitgaven en inkomsten, die ook wel Generale Petitie werd genoemd. Het woord petitie maakt al duidelijk dat de Statenvergaderingen van de verschillende gewesten zich over het door hun provincie op te brengen bedrag moesten buigen en er hun consent (goedkeuring) aan moesten verlenen. De afgevaardigden van de Zeven Provinciën troffen elkander daartoe in de Staten-Generaal in Den Haag om de begroting vast te stellen.

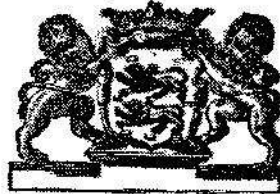
Om de provincies aan hun verplichtingen te houden was men in 1616 tot een vaste afspraak gekomen, waarin werd bepaald welk percentage (quote) iedere provincie in de algemene lasten moest opbrengen. Holland, het rijkste gewest, draaide voor ruim 58% van de kosten op, gevolgd door Friesland met ruim 11,6% en Zeeland met 9,2%. De overige gewesten zaten daar met hun quota weer

ver onder.

Intussen bleek de theorie in de praktijk maar al te dikwijls schone schijn. Interne ruzies en herhaald oorlogsgeweld leidden er toe dat Overijssel en Gelderland, de armste provincies van de Unie, in de periode 1652-1675 hun verplichtingen niet konden nakomen. Regelmatige missies (bezendingen) uit Den Haag om deze gewesten namens de andere op hun financiële verplichtingen te wijzen leverden meestal niets op. Voor de (extra) kosten draaiden dan de andere gewesten op.

Dat gebeurde door middel van een eigen provinciaal belastingstelsel. Het woord 'stelsel' doet eigenlijk te veel eer aan het rommelig geheel van allerlei belastingen die soms na een prijsvraag (!) werden ingevoerd om de financiële nood van de overheid te lenigen. Daarbij lag wel heel erg sterk de nadruk op de indirecte belastingen, d.w.z. belastingen op de eerste levensbehoeften. Dat op die manier de armsten relatief het zwaarst werden belast deed de overheid in die tijd weinig. Het draagkrachtprincipe woog bepaald niet zwaar. Een ander verschil met nu is, dat vóór 1748 het merendeel van deze indirecte belastingen werd verpacht, d.w.z. particulieren mochten deze belasting innen en de opbrengst houden. De overheid kreeg niet de opbrengst van de belasting, maar de verpachte som, d.w.z. het bedrag dat de hoogste inschrijver op deze

Openbare verpachting van enkele belastingen

H A V È N-

en eenige

BINNEN-PACHTEN.

De Staten van Frieslandt / zullen door Hunne Gedeputeerden binnen Leenwarden / op het Landtschaps- hups / in 't openbaer aan de meest-biedende ofte hoogst-bijdragende bet- pachten den Impost der Consumptien / op de respectieve Havens ende Slaapen / als merke van eenige Binnen-pachten over het geheele Landtschapp / op de nabolgende Specien hoog den tyd van een geheel Jaar; zullende aandoing intua den eersten May dezeg lopenden Jaars 1747 - en eindigen den laastten Sept 1748.

1. Goude, Silvere, Zyde, en Wolle Lakenen.
2. Vreemde inkomende Bieren.
3. Rhyneche, Franche, Spaansche, en andere soete Wynen, &c.
4. Uit- en In-landtsche Brandewynen en Heete-wateren.
5. Tabak.
6. Uit- en In-landtsche Zeep, en Azyn, met d'inkomende Olye; Uitheemsch schoon gemaakt en gehekelt Vlas, sampt Gleybakkers Steentjes.
7. Waag-gelden, zoo ten platten Lande, als in de Steden.
8. Wied-afsch, Keerfen, Ongel, Fruiten, soete Waren, Koper, Honing, Syropen, Speceryen, &c. Mitsgaders Deventer- siche en andere soete Koeken, van buiten inkomende.
9. De Verhooginge op yder Oxhooft Wyn ten Tappe gesfeten, bo- ven de Haven-pacht.
10. 't Recht van 't Klein Zegel.
11. De Consumptie zoo van In- als Uit-lands Sout,
12. Thee, Koffy, &c.
13. Het Beestmaal.
14. Het Gemaal.

Zo wie daar aan gadinge heeft / mach hem verhoegen op Wordingh 's moegens te negen uren / spate den 26 Sept 1747, binnen Leenwarden op het Landtschaps- hups / en pachten op alsulke tyden ende artikelen / als men de omstaanders als van overinch beoglyzen zal. Actum Leenwarden den 14 Maart 1747.

d'Een zeg het den ander voort.

belasting voor de inning over had. De pachter van de belasting ging er natuurlijk bij de inning stevig tegenaan, wat veel irritatie opwekte. In 1748 leidde dat tot oproer in Nederland en werd aan deze vorm van privatisering een einde gemaakt.

welke belastingen kende Friesland?

De belangrijkste, tevens oudste, direkte belasting was de zogenaamde floreenbelasting ingesteld door hertog George van Saksen in of omstreeks 1506. Het was een belasting op de huurwaarde van landerijen, die uitgedrukt werd in florenen of goudgulden van 28 stuivers (= f 1,40). De landerijen werden in 1511 in een zogenaamd Register van de Aanbreng ingeschaald op huurwaarde. In grondtrekken bleef het toen vastgestelde floreenkohier in de twee daaropvolgende eeuwen gelijk. Het aantal belastbare florenen zweefde tussen de 120 à 130.000. Maar de geheven belasting per floreen steeg van drie stuivers in 1511 naar 126 stuivers of 2 ducatonen (f 6,30) in 1695, waarna het bedrag gelijk bleef. De belastingdruk niet overigens.

Sedert 1637 kende Friesland nog een direkte belasting, de zogeheten 'Vijf Speciën'; een vijftal belastingen op schoorstenen, hoornvee, paardegeld, gezaaide landen en een hoofdelijke belasting. Toen Friesland in de jaren 1709-1711 zijn financiële verplichtingen in het kader van de Spaanse Successieoorlog niet kon nakomen deed een nieuwe direkte belasting zijn intrede, de reële grondschatting of het Reëel, een heffing op alle onroerende goederen op basis van de huurwaarde. Daarnaast waren er nog tientallen indirecte belastingen op onder andere het gemaal, het 'beestiael' (slachtvee), thee, koffie, tabak, wijn, bier, zout, turf, hout, vlas, passagegeld (een belasting op alle goederen, mensen en dieren die Friesland binnenkwamen), en de veertigste penning, te heffen bij verkoop van onroerende goederen. De heffingen op de verschillende goederen verschilden nogal sterk, maar lagen meestal toch wel rond ons huidige BTW-tarief.

lastenverlichting

De Tegenwoordige Staat van Friesland (1789) berekende dat in de achttiende eeuw voor iedere gulden die aan grond werd "ontworsteld", 52,5 cent aan belastingen opging. Terwijl van iedere honderd gulden die besteed werd aan eerste levensbehoeften, zo'n vijftien gulden weging aan indirecte belastingen. Nederland en daarmee ook Friesland was in de 18e eeuw één van de meest corrupte landen in Europa. Door slechte registratie kon men gemakkelijk een aantal directe belastingen ontduiken en belastingopbrengsten verduisteren. De regenten die de macht in handen hadden betaalden zelfs vaak ook de indirecte belastingen nog niet eens.

In 1604, 1631, 1674 en 1675 drongen de Staten van Friesland er bij de Staten-Generaal op aan toe te stemmen in een verlaging van het Friese quotum. Tevergeefs, in 1718 kwam jhr. Philippus Vegilin van Claerbergen met een deductie, waarin hij aan de hand van uitvoerige berekeningen aantoonde dat het aandeel van Friesland in de algemene lasten terug zou moeten van 11,6 naar 9,64%. Opnieuw haalde het niets uit. Wel had men eigenhandig, direkt na het sluiten van de Vrede van Utrecht (1713) de troepen afgedankt die ter repartitie (voor rekening) van het gewest stonden. Bovendien weigerde Friesland met Zeeland en Utrecht de petitie te consenteren.

Het verzoek om lastenverlichting werd in 1724 herhaald en afgewezen, evenals in 1752 toen Hunne Hoog Mogende Heren Staten-Generaal in een Resolutie uitspraken dat 'de provincie Friesland niet scheen te wezen in die ongelukkige situatie, dat zij op goede gronden kon insteeren (volharden) op eene vermindering van haare Quota'. Het volgende jaar kwam Friesland er niettemin op terug; de te zwaarbelaste Zeeuwen hadden immers wel lastenverlichting gekregen? Bovendien bracht men H. Hoog Mog Heren 'op 't nadrukkelijkst onder het oog (. . .) de deplorabele gevolgen, welke uit eene aanhoudende weigering van onzen billijken eisch noodzakelijk zullen voortvloeien'. Overstromingen en

veepest hadden het gewest immers al zo zwaar geteisterd. Pas in 1782 besloot men eigenmachtig het quotum op 8% te verlagen. Mede naar aanleiding van het dreigen met ingrijpen werden er hier en daar patriottische exercitiegenootschappen opgericht, die echter met de komst van de Pruisen in 1787 en het herstel van de stadhouderlijke partij in zijn oude rechten, het veld moesten ruimen. Pas in 1792 stemden de Staten-Generaal er in toe het Friese aandeel in de algemene lasten terug te brengen op 9,7%. Toen was de oude Republiek met de Franse dreiging op de achtergrond nog slechts drie jaar beschoren.